

**Soğuk Savaş Dönemi'nde Özgür Avrupa Radyosu'nu Konu Alan "Gerçekliğin Kuleleri"
Adlı Kısa Film Üzerine İnceleme**

**The Examination on the Short Film "The Towers of Truth" Regarding Free European
Radio in the Cold War**

Dr. Hakan Aşkan* - Dr. Öğr. Üyesi Aytuğ Mermer Üzümlü†

Başvuru Tarihi: 17.12.2019
Kabul Tarihi: 13.02.2020

Özet

Özgür Avrupa Radyosu (ÖAR), 1950 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğinde antikomünist yayınlar yapmak üzere kurulan bir kurumdur. ÖAR, Soğuk Savaş döneminde doğrudan Doğu Blok'u ülkelerine farklı dillerde yayın yaparak, Batı Blok'unun lehine, Sovyetler Birliği'nin ise aleyhine propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Bu süreçte ÖAR, yayınlarının Doğu Blok'u ülkeleri üzerindeki etkisini göstermek için "Gerçekliğin Kuleleri" adlı kısa propaganda filmi hazırlamıştır. Hazırlanan kısa film üzerinden aynı zamanda kamuoyundan da destek almayı amaçlamıştır. Bu çalışmada "Gerçekliğin Kuleleri" üzerinden, ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkelerine yönelik faaliyetlerinin kitlelere ne şekilde aktarıldığının ve Batı ve Doğu Blok'unun kitlelere nasıl sunulduğunun ortaya konmasına çalışılmıştır. Bu amaçla çalışma kapsamında antropolog Claude Lévi-Strauss'un İkili Karşıtlıklar Modeli üzerinden, "Gerçekliğin Kuleleri", göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgularda, kısa filmde ÖAR'nin radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerine gerçekleri yansıtan haber kaynağı olarak sunulduğu görülmüştür. Diğer yandan, kısa filmde Batı Blok'u ülkelerinin demokrasi ve özgürlük, Sovyetler Birliği'nin ise baskı ve esaret kavramları ile somutlandığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Radyo, Kısa Film, Özgür Avrupa Radyosu, Soğuk Savaş, ABD, SSCB, Doğu Bloku, Batı Bloku*

* İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, hakan.askan@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9627-5911
† Amasya Üniversitesi, Amasya Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, aytug.mermer@amasya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6410-4974

Abstract

Radio Free Europe (RFE) was founded in 1950 with the support of the United States to produce anticommunist broadcasts. During the Cold War, RFE broadcasted directly to Eastern Bloc countries in different languages and made propaganda in favor of Western Bloc and against the Soviet Union. In this process, RFE prepared a short propaganda film called as "The Towers of Truth" to show the impact of its publications on Eastern Bloc countries. It also aimed to get support from the public through the short film prepared. In this study, it was aimed to reveal how the activities of RFE towards Eastern Bloc countries were presented to the masses and how Western and Eastern Bloc were presented to the masses through "The Towers of Truth". For this purpose, "The Towers of Truth" was examined through anthropologist Claude Lévi-Strauss's Binary Contrast Model, using the semiotic analysis method. According to the findings, RFE's radio broadcasts were presented to Eastern Bloc countries as a news source reflecting the facts. On the other hand, the short film showed that Western Bloc countries were concretized with the concepts of democracy and freedom, and the Soviet Union with the concepts of oppression and captivity.

Keywords: *Radio, Short Film, Free European Radio, Cold War, USA, USSR, Eastern Bloc, Western Bloc*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ABD'nin liderlik ettiği Batı Blok'u ve Sovyetler Birliği'nin liderlik ettiği Doğu Blok'u olmak üzere iki kutba ayrılmıştır. Bu süreçte 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar süren Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde Batı ve Doğu Blok'u arasındaki sınırlar belirginleşmiş, Sovyetler Birliği, kontrolü altında tuttuğu Doğu Blok'u ülkelerinde sıkı bir denetim kurmayı başarmıştır. Bu süreçte ABD, Doğu Blok'u ülkelerini Sovyetler Birliği'nin tahakkümünden kurtarmaya yönelik faaliyetlere yönelmiştir. Bu amaçla ABD yönetiminin desteğinde Doğu Blok'una yönelik Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarına alternatif oluşturabilmek için Doğu Blok'una yayın yapması amacıyla Özgür Avrupa Radyosu (ÖAR) kurulmuştur. ÖAR'nin temel amacı, Doğu Blok'u ülkelerine antikomünist radyo yayınları yapmak ve Doğu Blok'u halkları arasında Sovyetler Birliği karşıtı özgürlük vurgusunu ön plana çıkarmak olmuştur. Kuruluşundan sonra ÖAR'nin radyo yayınları Sovyetler Birliği için önemli bir tehdit olarak belirmiştir. ÖAR, bu aşamada radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerindeki etkisini göstermek ve aynı zamanda kamuoyundan radyo yayınları konusunda destek alabilmek adına *Gerçekliğin Kuleleri* (The Towers of Truth) adlı kısa film hazırlatmıştır. Filmde ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkelerine yönelik radyo yayınları kapsamlı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Uluslararası akademik literatürde doğrudan ÖAR'i inceleyen çok sayıda çalışma yer almaktadır. Bu çalışmalar içerisinde; Michie (1963), Demir Perde bağlamında; Forbes Jr vd. (1993), uluslararası yayıncılığın etkisi ve kaderi özelinde; Urban (1997), demokrasi bağlamında; Cone (1999), haber medyası ve CIA açısından; Granville (2004), uluslararası karar alma bağlamında; Craciun (2009), Özgür Avrupa Radyosu'nda Monica Lovinescu'yu; Johnson (2010), CIA

bağlamında; Hall (2013), din ve kamu diplomasisi özelinde; Feinberg (2013), gerçekler ve yalanlar bağlamında ÖAR'i incelemiştir.

Soğuk Savaş özelinde ÖAR'i inceleyen çalışmalarda; Puddington (2000), Soğuk Savaş zaferini; Granville (2004), 1956'da Macar Krizi'nde Kremlin üzerindeki etkisini; Granville (2005), 1956'daki Macar Devrimi bağlamında; Cummings (2008), Soğuk Savaş sırasında Münih'teki Özgür Avrupa Radyosu'na yönelik düşman istihbarat faaliyetlerini; Cummings (2014), Soğuk Savaş yayıncılığının arkasındaki Amerikalılar özelinde; Macrea-Toma (2017), Soğuk Savaş arşivlerinde görünürlüğü bağlamında ele almıştır.

ÖAR'i dönemselsel olarak inceleyen çalışmalar içerisinde; Zawodny (1986), 1952-56 yılları arasında Özgür Avrupa Radyosu Polonya bölümünü; Kasprzak (2004), 1950'lerde ve 1960'larda Polonya'da Özgür Avrupa Radyosu'nu ve Katolik Kilisesi'ni; Komska (2015), 1951-1965 yılları arasındaki dönem üzerinden; Mastny (2019), 1986-1987 yılları arasında Sovyet-Doğu Avrupa Araştırması bağlamında incelemiştir.

ÖAR'i ülke ve olay bazında inceleyen çalışmalar içerisinde; Johnson (1967), Fransa ve Polonya ilişkilerinde; Mickelson (1983), Amerika'nın sesi olarak Özgür Avrupa Radyosu üzerine çalışmalar yaparken; Trapans (1988) Baltık ülkelerine Özgür Avrupa Radyosu'nun etkisini; Hagen (2013), Çekoslovakya'da Özgür Avrupa Radyosu'nu; Rider (2015), 1984 Los Angeles Olimpiyat Oyunları'nda akreditasyon politikaları ve Özgür Avrupa Radyosu'nu araştırmıştır.

Bu çalışmada ise ÖAR'nin radyo yayınlarının kamuoyunda destek bulabilmesi adına gerçekleştirilen propaganda çalışmalarına "Gerçekliğin Kuleleri" adlı kısa film örneği üzerinden yaklaşılabilecektir. Özellikle bu çalışmada "ÖAR'nin faaliyetleri kısa filmde kitlelere ne şekilde aktarılmaktadır?" soruna yanıt aranacaktır. Çalışma, ÖAR'nin Soğuk Savaş dönemindeki rolünü ortaya koymak, radyo yayınlarının Soğuk Savaş döneminde propaganda amaçlı kullanımı hakkında kitlelere bilgi vermek ve Batı ve Doğu Blok'u arasında yaşanan propaganda savaşlarına ışık tutmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Alanda konuyla ilgili çalışmanın bulunmaması, çalışmayı özgün kılmaktadır. Bu açıdan mevcut çalışmayla radyo yayıncılığı alanındaki literatür boşluğunun doldurulması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz metodu kullanılmıştır. Çalışmada kısa filmdeki Batı ve Doğu Blok'u ülkelerinin radyo yayınlarının sunumu Claude Lévi-Strauss'un İkili Karşıtlıklar Modeli üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla kısa film 8 ana sekans üzerinden Lévi-Strauss'un somutlama mantığı temelinde hazırlanan tablolar yoluyla analiz yapılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular, Soğuk Savaş döneminde radyo yayıncılığına ışık tutması ve Batı Blok'u ve Doğu Blok'u arasında gerçekleşen radyo savaşları hakkında bilgi vermesi bakımından önem taşımaktadır.

Soğuk Savaş Dönemi'nde Radyo Yayıncılığına Genel Bakış

İkinci Dünya Savaşı'nda gerek Mihver Devletleri gerekse Müttefik Devletleri tarafından radyo etkili bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır (Çalışkan, 2020, s. 187). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Soğuk Savaş döneminde de radyodan propaganda amaçlı etkili şekilde yararlanılmıştır (Gazi vd., 2018, s. 29).

Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD ve İngiltere ile birlikte Almanya'ya karşı aynı cephede savaşmıştır. Savaştan sonra Sovyetler Birliği Doğu Avrupa'da denetim kurmayı başarmış ve Doğu Avrupa ülkelerinde sosyalist yönetimlerin iktidara gelmesini sağlamıştır. Diğer yandan Sovyetler Birliği, dünyanın çeşitli bölgelerinde sosyalist yönetimlerin iktidara gelmesi için de çalışmalar yürütmüştür. Bu aşamada Sovyetler Birliği, eski müttefikleri ile anlaşmazlığa düşmüştür. Böylece eski müttefik devletler Soğuk Savaş döneminde Batı ve Doğu Blok'u olarak iki zıt kutupta yer almıştır. ABD'nin liderlik ettiği Batı Blok'u ülkeleri ise Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikasına karşı çıkararak, komünizm ideolojisinin diğer ülkelerde egemen olmasını önlemeye çalışmıştır. Soğuk Savaş'ta radyonun stratejik önemi ortaya çıkmıştır (Webb, 2013, s. 221). Bu süreçte Batı Blok'u, Sovyetler Birliği'ne karşı Doğu Blok'u ülkelere yönelik olarak olumsuz propaganda faaliyetlerine girişmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği, radyo yayınları üzerinden komünizm ideolojisini yücelten propaganda faaliyetlerine yönelmekteydi. Diğer yandan Sovyetler Birliği yönetimi radyo kanalıyla Doğu Blok'u ülkelere yönelik kapitalizm karşıtı propaganda yürüterek, Doğu Blok'u halkları nezdinde Batı Blok'unu itibarsızlaştırmaya çalışmaktaydı. Aynı anda Batı Blok'unun radyo yayınları da Doğu Blok'u ülkelere yönelik komünizm karşıtı propagandaya yönelmekteydi. Sovyetler Birliği, Doğu Blok'u ülkelerinde kendi radyo kanallarının dinlenmesini teşvik etmekteydi. Batı Blok'u ülkelerinde yerel ve küresel olarak komünizme karşı mücadele söz konusuydu (Deery, 2001, s. 607). Bu açıdan Sovyetler Birliği, Batı Blok'u ülkelerinin Doğu Blok'u ülkelerinde kargaşa amacıyla radyo yayınları gerçekleştirdiğini iddia etmekteydi. Bu nedenle Doğu Blok'unda Batı Blok'unun radyo yayınları gizli olarak dinlenmekteydi. Soğuk Savaş döneminde meydana gelen Kore Savaşı ve Vietnam Savaşı sırasında Batı Blok'u ve Doğu Blok'unun radyo yayınları arasındaki propaganda faaliyetleri şiddetlenmişti. Her iki taraf da radyo yayınları üzerinden birbirlerini savaşa neden olmakla suçlamaktaydı. Bu süreçte Sovyetler Birliği, radyo yayınları üzerinden Batı Blok'unun kapitalizme hizmet ettiğini ve işgalci bir tutum sergilediğini iddia etmekteydi. Diğer yandan Batı Blok'una ait radyo yayınlarında ise Sovyetler Birliği'nin komünizm ideolojisi üzerinden dünyayı ele geçirmeye çalıştığı aktarılmaktaydı. Radyo, Batı Blok'u ve Doğu Blok'u arasındaki ideolojik çatışmada önemli bir rol oynamaktaydı (Risso, 2013, s. 145).

Batı Blok'u ve Doğu Blok'u ülkeleri, radyo yayınlarını ülke genelinde alınan kararları meşrulaştırmak amacıyla da kullanmaktaydı. ABD yönetimi, radyo yayınları üzerinden ülke genelinde Sovyetler Birliği'ne yönelik nefret söylemi inşa etmekteydi. İnşa edilen nefret söylemiyle birlikte ABD yönetimi, Kore Savaşı ve Vietnam Savaşı'nda gerçekleştirilen askerî harekâtlarda kamuoyundan destek almayı amaçlamaktaydı. Diğer yandan Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarında ABD yönetimi Komünizm ideolojisinin ve Doğu Blok'unun baş düşmanı olarak kitlelere sunulmaktaydı. Bu süreçte Sovyetler Birliği yönetimi 1956 yılında Macaristan'a, 1968 yılında da Çekoslovakya'ya yönelik gerçekleştirdiği müdahaleleri kitleler nezdinde haklı çıkarmaya çalışmaktaydı. Aynı zamanda ABD radyo yayınlarının da Amerikan istihbaratının Sovyetler Birliği'ne karşı yıkıcı propaganda faaliyetlerine hizmet ettiği iddia edilmekteydi (Rider, 2015, s. 37). Bu süreçte Batı Blok'unda, Komünizm ideolojisine karşı faaliyet gösteren Özgür Avrupa Radyosu, Sovyetler Birliği için ciddi bir tehdit oluşturmaktaydı.

Özgür Avrupa Radyosu ve Doğu Blok'una Yönelik Faaliyetleri

Özgür Avrupa Radyosu (Radio Free Europe), günümüzde Orta Asya, Orta Doğu ve Doğu Avrupa'ya bilgi akışı sağlamayı amaçlayan bir yayın kuruluşudur. ÖAR, Özgür Radyo (RL) ile 1976 yılında birleşmiştir. ÖAR, radyo yayınlarında kendisini tarafsız haber yapan yayın kuruluşu olarak ön plana çıkarmaktadır. ÖAR, 1949 yılında kurulduğunda temel amacı Doğu Blok'u ülkelere antikomünist yayınlar yapmaktır. Bu açıdan ÖAR'nin yayınlarında Sovyetler Birliği yönetimi sert bir şekilde eleştirilmiş, Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa ülkelerini esaret ve baskı altında yönettiği iddia edilmiştir. ÖAR radyo yayınlarında Sovyetler Birliği liderlerinin uygulamalarını da sert bir dil ile eleştirmiş ve Sovyetler Birliği liderleri Doğu Blok'u ülkelerindeki halkların ellerinden özgürlüklerini almakla suçlanmıştır. Diğer yandan ÖAR, sürekli olarak Batı Blok'unun lehine propaganda yayınları yapmakta, Batı Blok'undaki halkların özgür ve refah bir yaşam sürdürdüğüne ilişkin haberleri Doğu Blok'u ülkelerindeki halklara aktarmaktaydı. Diğer bir deyişle radyo propagandası, kapitalizmi teşvik etmeyi, Komünizm ideolojisinin de etkisini azaltmayı amaçlamaktaydı (Kisatsky, 1999, s. 160).

ÖAR, 1995 yılına kadar çalışmalarını Batı Almanya'nın Münih kentinde sürdürmüştür. Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra 1995 yılında merkezi, Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'a taşınmıştır. ÖAR, Doğu Blok'u ülkelere yönelik yayınlarını etkili bir şekilde sürdürebilmek için yayın istasyonlarını Doğu Blok'u ülkelerinin sınırına konumlandırmıştır. Bu süreçte ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkelerinin dillerini bilen spikerler, doğrudan Sovyetler Birliği karşıtı haberleri kitlelere ulaştırmaktaydı. ÖAR radyo propagandasında Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarının gerçek dışı bilgileri, ÖAR'nin radyo yayınlarının ise gerçek bilgileri aktardığına yönelik kitlelerde algı inşa etmeye çalışmaktaydı. ABD yönetimi doğrudan propaganda faaliyetlerini yürütmekteydi (Schwalbe, 2005, s. 111). ÖAR'nin radyo yayınlarında, Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerindeki insanların beyinlerini yıkadığı iddia edilmekteydi. ÖAR, Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarında haberlerin kitlelerden saklandığını ve bilgilerin manipüle edildiğini belirtmekteydi. Bu şekilde Doğu Blok'u ülkelerindeki halklar nezdinde Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarına yönelik güvensizlik inşa edilmesi amaçlanmaktaydı. Sovyetler Birliği yönetimi 1956 yılında Macaristan'daki ve 1968 yılında da Çekoslovakya'daki askeri müdahalelerinden dolayı ağır şekilde eleştirilmiştir. Bu aşamada radyo yayınlarında Sovyetler Birliği yönetimi diktatörlük ile suçlanmıştır.

ÖAR'nin radyo yayınları zaman içerisinde Sovyetler Birliği tarafından ciddi bir sorun olarak belirmeye başlamıştır. Nitekim ÖAR'nin radyo yayınlarının içeriği Sovyetler Birliği yönetimine karşı nefret söylemine inşa etmekteydi. Bu süreçte Doğu Blok'u halklarının Sovyetler Birliği'ne karşı önyargı ile hareket etmesine yol açılabilmekteydi. ÖAR'nin nefret söylemi içeren propaganda faaliyetlerine karşı Sovyetler Birliği yönetimi, ÖAR'nin radyo yayınlarını parazitleyerek, engellemeye çalışmaktaydı. Bu amaçla Sovyetler Birliği yönetimi tarafından çeşitli yerlere parazit istasyonları kurulmuş ve Batı Blok'u ülkelerinden gelen radyo yayınlarının durdurulması amaçlanmıştır. Buna karşın ÖAR'nin radyo yayın akışının gücü, Sovyetler Birliği'nin parazitleme çalışmalarını etkisiz bırakmış ve ÖAR'nin radyo yayınları Doğu Blok'u ülkelere ulaşmayı başarmıştır. ÖAR'nin radyo yayınları, Sovyetler Birliği'nin bilgi akışının tek tarafı olarak ilerleyişini engellemiştir. Yaşanan tüm bu süreçte radyo yayınları

Sovyetler Birliği'nin çöküşünde önemli rol oynamıştır (Granville, 2004, s. 589). Sovyetler Birliği, ÖAR'nin radyo yayınlarını parazitleme yoluyla durduramayınca, radyo yayınlarını kitleler nezdinde itibarsızlaştırmaya yönelik propaganda faaliyetine yönelmiştir. Bu süreçte ÖAR'nin ABD yönetimi tarafından doğrudan desteklenmekte olması, Sovyetler Birliği'nin ÖAR karşıtı propagandasında etkili bir şekilde kullanılmıştır. Sovyetler Birliği, kitle iletişim araçları aracılığıyla ÖAR'nin CIA tarafından yönetildiğini ve Doğu Blok'u ülkelerinde kargaşa çıkarmaya çalıştığını iddia etmiştir. Bu süreçte ÖAR'nin, CIA'in propagandasını yaptığı kitlelere aktarılmaktaydı.

Yöntem

Çalışmada "Gerçekliğin Kuleleri" adlı kısa film, nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada 8 sekansa ayrılan kısa film Fransız antropolog Claude Lévi-Strauss'un (1908-2009) İkili Karşıtlıklar Modeli üzerinden analiz edilmiştir. Göstergebilim, 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan bir bilim dalıdır. Göstergebilim temelinde göstergeler ile örülen anlamların ortaya çıkarılması yatmaktadır (Tanyeri Mazıcı ve Çakı, 2018, s. 295). En basit tanımıyla açıklanacak olursa da gösterge, iki kavramdan birinin diğeri yerine kullanılması ve onu temsil etmesini ifade etmektedir (Rifat, 2013, s. 97). Göstergebilim alanında pek çok farklı kavram ve model yer almaktadır. Bu kavramlardan biri de İkili Karşıtlıklar Modeli'dir.

İkili Karşıtlıklar Modeli'nde insanlar iki gruba ayrılmaktadır. Model, bir grubun olumlu, diğeri grubun ise olumsuz kavramlar üzerinden kitlelere sunulduğunu belirtmektedir. Bu aşamada bir grubun olumsuz olarak kitlelere aktarılmasının, yalnızca kültür içerisinde inşa edilen söylemler ile mümkün olduğu belirtilmektedir. Lévi-Strauss, bu söylemlerin mit olgusu üzerinden şekillendiğini belirtmektedir. Aslında toplumların gerçeklik arayışları, toplumların iyi ve kötü olarak anılmalarına yol açtığı aktarılmaktadır. Gerçekte olan bir grubun olumlu, diğeri grubun ise olumsuz olduğu değildir. Diğeri bir deyişle bir grup diğeri grubu olumsuz özellikler ile açıklayabilmektedir. Buna karşın aynı şekilde diğeri grupta kendisini olumsuz olarak aktaran grubu olumsuz şekilde sunabilmektedir. Lévi-Strauss, yaşanan bu sürecin yalnızca kalıp yargılar ile meydana geldiğini ve farklılıkların zaman içerisinde karşıtlıklara dönüştüğünü aktarmıştır. Toplum kendi dışındakileri farklı yorumlamaktadır (Lévi-Strauss, 2016, s. 26). Bu süreçte göstergebilim, kültürlerin karşıtlıklar üzerinden farklı kültürleri ne şekilde aktardığını ortaya koymaya çalışmaktadır. İkili karşıtlıklarda göstergeler birinci anlamların dışına çıkarak olumlu veya olumsuz bir şekilde kültür içerisinde anlamlandırılabilir (Çetin vd., 2018, s. 39). Göstergebilim, olumlu ve olumsuz kavramların kültür içerisinde ne şekilde ortaya konulduğu açıklamaya çalışmaktadır. Diğeri bir ifadeyle göstergebilim göstergenin karşıtlıklar ile inşa edilen ikinci anlamını bulmaya çalışmaktadır.

Lévi-Strauss'un İkili Karşıtlıklar Modeli, 20. yüzyılda ortaya çıkan ideolojilerin anlamlandırılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bir ideolojinin farklı bir ideolojiyi tanımlarken kullandığı olumsuz kavramların temelinde ne olduğunu, göstergebilim ortaya koymaktadır. Bu süreçte ideolojik söylemler arasındaki karşıtlıkların inşasında göstergebilimsel çözümler ön plana çıkmaktadır. İdeolojilerin kendilerini nasıl tanıttığı,

farklı ideolojileri ise ne şekilde aktardığı, göstergebilimsel analiz sonucu anlaşılabilir. Lévi-Strauss, bu süreçte ideolojilerin geçmişten günümüze yaşanan değişimleri yansıttığını aktarmaktadır (Lévi-Strauss, 2014, s. 39). Bu açıdan ideolojik anlamlar, farklı tanımlara yönelmiş, bu da yeni kavram ve uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İkili Karşıtlıklar Modeli, Lévi-Strauss'un çalışmaları sonucunda ortaya çıkan bir modeldir. Lévi-Strauss, 1930'lu yıllarda Latin Amerika'da ilkel kabileler üzerine incelemede bulunmuş ve "yaban" olarak adlandırılan ilkel kabilelerin aslında yaban olarak tanımlanmasının doğru olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Nitekim Lévi-Strauss, yaban olarak adlandırılan ilkel bir kabilenin su ürünleri veya bitkiler üzerinden çok fazla deneyime sahip olabileceğini, günde bir kaç saat çalışarak tüm günlerinin geçimini sağlayabileceklerini, diğer yandan savaşa veya çatışmalara yönelmeden huzur içerisinde nesillerinin devamını sağlayabileceklerini savunmuştur. Buna karşın modern toplumlarda insanların belirli hayat standardına ulaşabilmek için gün içerisinde çok daha fazla çalışabildiklerini, ilkel kabilelerin su ürünleri ve bitkiler üzerindeki uzmanlığına sahip olmadıklarını ve kimi zaman belirli ideolojilere sahip olduklarından savaşa yöneldikleri ve birbirlerine zarar verebildiklerini aktarmıştır. İkel toplumlar, modern toplumlar gibi değişme uğramadığı için yaban kabul edilmektedir (Lévi-Strauss, 2017, s. 42).

Lévi-Strauss'a göre toplumlar, kendi karşıtlıklarını kendileri oluşturmaktadır. Bir toplum, kendi kültürüne sahip olmayan ve kendi gibi davranmayan toplumu ötekileştirerek, dışlayabilmektedir. Toplum kendi düşüncesini nesnel boyutta üstün tutma eğiliminde olabilmektedir (Lévi-Strauss, 2018, s. 27). Bu aşamada toplum kendisini "doğru", "iyi", "çağdaş" ve "modern" gibi soyut kavramlar üzerinden ifade edebilmektedir. Buna karşın diğer toplumlar için de bu kavramların zıttı olan "yanlış", "kötü", "barbar", "ilkel" gibi kavramlar üzerinden somutlamalar yapılabildiğini aktarmaktadır. Bu süreç *somutlama mantığı* olarak adlandırılmaktadır. Somutlamaların inşasında da mitler önemli rol oynamaktadır. Lévi-Strauss'a göre mitler, öyküleri ifade etmektedir (Fiske, 2017, s. 231). Mit, insanların gerçeklik arayışı sonucu oluşturduğu kalıp yargıları ifade etmektedir. Bu aşamada insanların yapay anlamları doğallaştırabildikleri belirtilmektedir. Lévi-Strauss'a göre mitler gerçeklik değil, gerçekliğin yalnızca inşa edilmiş illüzyonudur (Lévi-Strauss, 2013, s. 37). Diğer bir deyişle, mit yalnızca miti inşa eden kültürün doğrularını kapsayabilmektedir.

İncelenen kısa filmde de Batı ve Doğu Blok'u ülkelerinin radyo yayınları arasında nasıl bir ikili karşıtlığın oluşturulduğunun açıklanmasına, diğer yandan radyo yayınlarına yönelik inşa edilen mitler hakkında da bilgi verilmesine çalışılmıştır.

"Gerçekliğin Kuleleri" Adlı Kısa Filmin İkili Karşıtlıklar Modeli Üzerinden İncelenmesi
Çalışmanın bu kısmında *Gerçekliğin Kuleleri* adlı kısa filmin "ABD Karşıtlığı", "Sovyet Radyo Propagandası", "Özgür Avrupa Radyosu", "Doğu Blok'u Halkları", "Eğlence Yayınları", "Dinleyici Mektupları", "Dinleyiciler" ve "ABD Başkanı'nın Açıklaması" konulu sekiz sekansı İkili Karşıtlıklar Modeli üzerinden analiz edilmiştir.

Gerçekliğin Kuleleri adlı kısa film, 1957 yılında, Walter Cronkite'un anlatımında ABD'de ÖAR'i tanıtmak ve destek bulmak amacıyla *Özgürlük İçi Seferberlik** kampanyası kapsamında hazırlanan propaganda ve tanıtım filmidir. Film, kampanya kapsamında 1950'li yılların sonunda propaganda amaçlı televizyon kanallarında gösterilmiştir (PeriscopeFilm, 2019).

"ABD Karşıtlığı" Konulu Sekans

"ABD Karşıtlığı" konulu sekansta, Sovyetler Birliği'nde ABD'ye yönelik nefret söylemi içeren paylaşımlara yer verilmektedir. ABD'nin, Sovyetler Birliği için tehlike oluşturduğu ve komünizm ideolojisi için ABD'nin en büyük düşmanlardan biri olarak sunulduğu aktarılmaktadır. Diğer yandan Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'yı tahakküm altına aldığı konusunda bilgilere yer verilmektedir. Sekansta Sovyetler Birliği, modern bir diktatörlük olarak lanse edilmektedir. Ayrıca Sovyetler Birliği insanları köleleştirmekle suçlanmaktadır. Bu aşamada sekansta Sovyetler Birliği'nde ABD'yi eleştirilen görüntülere ve Sovyet ordusunun resmi geçitlerine yer verilmektedir.

Resim 1. "ABD Karşıtlığı" Konulu Sekans

Sekansta, Sovyetler Birliği'nin ABD karşıtı propaganda faaliyetlerine yönelmesi üzerinden "Sovyetler Birliği, ABD'nin düşmanıdır" şeklinde mitin inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Mit üzerinden Sovyetler Birliği'nin ABD ve Batı Blok'u için tehdit oluşturduğu ve oluşan tehdidin bir an önce önlenmesi gerektiği algısı kamuoyunda oluşturulmaktadır. Sekansta ikili karşıtlıkların doğrudan ABD ve Sovyetler Birliği özelinde, Batı Blok'u ve Doğu Blok'u üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Sekansta ABD, demokrasi ve özgürlük, Sovyetler Birliği ise diktatörlük ve kölelik kavramları ile somutlanmaktadır. Bu aşamada sekan üzerinden Sovyetler Birliği'nin ABD karşıtı gerçekleştirdiği propaganda faaliyetleri ile Doğu Blok'u halklarının, Batı Blok'u halklarına düşman edildiği iddia edilmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek içinde Sovyetler Birliği'nin, Doğu Blok'u ülkelerinde baskı yönetimini kurduğu belirtilmektedir. Sekansta genel itibariyle Sovyetler Birliği'nin düşmanca tutum

* 1950-1960 yılları arasında faaliyet gösteren bir Amerikan propaganda kampanyasıydı. Kampanyanın amacı ÖAR'ye fon sağlamak olmuştur. Kampanya, General Dwight D. Eisenhower tarafından 4 Eylül 1950'de başlatılmıştır.

içerisinde hareket ettiğine yönelik algı oluşturularak, Sovyetler Birliği'nin Doğu Blok'u ülkelerinde kurduğu tahakkümün sonlanması için çalışılması telkin edilmektedir.

Tablo 1. "ABD Karşıtlığı" Konulu Sekans

Somut Kavramlar	
ABD	Sovyetler Birliği
Batı Blok'u	Doğu Blok'u
Soyut Kavramlar	
Demokrasi	Diktatörlük
Özgürlük	Kölelik

"ABD Karşıtlığı" konulu sekansın incelenmesi sonucunda, Sovyetler Birliği'nin ABD'yi ve Batı Blok'u ülkelerini propaganda faaliyetleriyle itibarsızlaştırmaya çalıştığı görülmüştür. Bu yolla Sovyetler Birliği'nin Doğu Blok'u halklarının Batı Blok'u ülkelerinin radyo yayınlarını dinlemesini önlemeye çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Sovyetler Birliği, Batı Blok'u ülkelerinin radyo yayınlarını parazitlenmede başarılı olamadığı için bu yola başvurduğu söylenebilmektedir.

"Sovyet Radyo Propagandası" Konulu Sekans

"Sovyet Radyo Propagandası" konulu sekansta ise Doğu Blok'u ülkeleri dikenli teller içerisinde aktarılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin Doğu Blok'u ülkelerini demir perde arkasından yönettiği ve Doğu Blok'u ülkelerinde sıkı bir denetimin söz konusu olduğu belirtilmektedir. Bu aşamada Sovyetler Birliği'nin insanların beyinlerini yıkadığı iddia edilmekte ve kitleleri istenilen yönde ikna etmeye çalıştığı aktarılmaktadır. Sovyetler Birliği'nde gençlerin komünizm ideolojisi içerisinde tahakküm altına alındığı belirtilmektedir. Tüm bu süreçte Sovyetler Birliği'nin radyo yayınları üzerinden insanları etkisi altına almaya çalıştığı ve kendi yapay gerçekliklerini kabul ettirmeye çalıştığı aktarılmaktadır. Bu aşamada sekansta Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarını dinleyen, yazılı medyasını okuyan kitlelere ait görsellere yer verilmiştir.

Resim 2. "Sovyet Radyo Propagandası" Konulu Sekans

Sekansta, Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerine bilgi vermekten ziyade Sovyetler Birliği yönetiminin ve komünizm ideolojisinin propagandasının yapılması amacıyla kullanıldığı algısı oluşturulmaktadır. Bu algı üzerinden "Sovyetler Birliği radyo yayınları Doğu Blok'undaki halkları manipüle etmektedir" şeklinde mitin oluşmasına neden olmaktadır. Meydana gelen bu mit üzerinden Sovyetler Birliği radyo yayınlarının kamuoyunda itibarsızlaştırılmasının ve bu yayınlara alternatif bir yayının gerekliliğinin vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Bu aşamada ABD ve Batı Blok'u hürriyet ve gerçeklik, Sovyetler Birliği ve Sovyetler Birliği'ni temsil eden dikenli tel kavramları ise baskı ve manipülasyon kavramları üzerinden somutlanmaktadır. Sekans üzerinden, Sovyetler Birliği'nin tarafından Doğu Blok'u ülkelere yönelik gerçekleştirilen radyo yayınlarına bir alternatif gelmediği takdirde, Doğu Blok'u halklarının gerçek bilgiye ulaşamayacakları ve Sovyetler Birliği'nin tahakkümü altında yaşamaya devam edecekleri mesajı verilmeye çalışılmaktadır.

Tablo 2. "Sovyet Radyo Propagandası" Konulu Sekans

Somut Kavramlar	
ABD	Sovyetler Birliği
Batı Blok'u	Dikenli Tel
Soyut Kavramlar	
Hürriyet	Baskı
Gerçeklik	Manipülasyon

Sekans analiz edildiğinde, Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirilen radyo yayınlarında yalnızca kendi ideolojik söylemlerinin propagandasının yapıldığı aktarılmıştır. Bu şekilde Doğu Blok'u halklarının Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarına yönelik ön yargı oluşturması amaçlanmıştır. Oluşturulan ön yargı yoluyla Doğu Blok'u halklarının yalnızca gerçekleri aktardığı iddia edilen Batı Blok'u radyo yayınlarına yönelmesinin sağlandığı ortaya çıkmaktadır.

"Özgür Avrupa Radyosu" Konulu Sekans

"Özgür Avrupa Radyosu" konulu sekansta Sovyetler Birliği'nin kurmuş olduğu iddia edilen baskı yönetiminden Doğu Blok'u ülkelerinin kurtulabilmesi için Özgür Avrupa Radyosu'nun ortaya çıktığı aktarılmaktadır. Bu aşamada Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Polonya, Slovakya gibi Doğu Blok'u ülkelere yönelik gerçekleştirilen Sovyet radyo yayınlarına yer verilmektedir. ÖAR'nin radyo yayınları ile Sovyetler Birliği'nin bilgi tekelinin ortadan kaldırıldığı aktarılmaktadır. ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkelere yayın yapmak için titizle çalıştığı belirtilmektedir. Bu süreçte sekansta ÖAR'nin radyo yayınlarının nasıl yapıldığına yönelik kapsamlı görüntülere yer verilmektedir.

Resim 3. "Özgür Avrupa Radyosu" Konulu Sekans

Üçüncü sekans itibariyle, kısa filmde ÖAR'e vurgu yapılmaya başlanmaktadır. Bu sekanda, Sovyetler Birliği'nin manipülasyon oluşturduğu iddia edilen radyo yayınlarına karşı ÖAR'nin gerçekleri yansıtan bir alternatif haber kaynağı olduğu algısı oluşturulmaktadır. Bu açıdan sekanda "ÖAR, Doğu Blok'u ülkelere yalnızca gerçekleri aktarmaktadır" şeklinde mitin meydana getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Meydana getirilen bu mit üzerinden ÖAR'nin yayınlarının kitleler tarafından kabul görmesi ve desteklenmesi amaçlanmaktadır. Batı Blok'unu temsilen ÖAR, hürriyet, Sovyetler Birliği'ni temsilen de Sovyetler Birliği radyoları baskı kavramları ile somutlanmaktadır. Diğer yandan sekanda ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkelere farklı dillerde yayın gerçekleştirerek, etkili bir haber kaynağı olduğuna yönelik algı oluşturulmak istenmektedir. ÖAR'nin yayın istasyonlarına ve ekibine görüntülerde yer verilerek, ÖAR'nin Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarına karşı gelebilecek güce sahip olduğuna yönelik mesajlar da verilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle ÖAR'nin çalışmalarının başarıya ulaşabileceğine yönelik kitleler ikna edilerek, ÖAR'i desteklemeleri amaçlanmaktadır.

Tablo 3. "Özgür Avrupa Radyosu" Konulu Sekans

Somut Kavramlar	
Batı Blok'u	Sovyetler Birliği
ÖAR	Sovyetler Birliği Radyoları
Soyut Kavramlar	
Hürriyet	Baskı

Sekans incelendiğinde, ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkelere yönelik ne kadar kapsamlı yayın yaptığını ortaya koyma çabası içerisine girdiği görülmektedir. ÖAR'nin radyo yayınlarının profesyonel bir şekilde kitlelere aktarıldığı algısı oluşturularak, kitlelerin ÖAR'ye verdikleri desteğin başarılı bir şekilde karşılığı olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır. Bu yolla kitlelerin ÖAR'i desteklemelerinin teşvik edilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

"Doğu Blok'u Halkları" Konulu Sekans

"Doğu Blok'u Halkları" konulu sekansta ÖAR'nin radyo yayınlarının doğrudan Doğu Blok'u ülkelerine nasıl ulaştığı aktarılmaktadır. ÖAR'nin radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerindeki halklar tarafından dinlenmekte olduğu yönünde bilgi verilmektedir. Sovyetler Birliği'nin gerçekleri sakladığına yönelik sert bir eleştiride bulunmaktadır. Diğer yandan Sovyetler Birliği'nin ÖAR'nin yayınlarını engellemeye yönelik çalışmalar yürüttüğü belirtilmektedir. Buna karşın ÖAR'nin yayınlarının güçlü olduğundan dolayı, yayınların çoğunun Doğu Blok'unda yaşayan halklara ulaştığına yönelik bilgi verilmektedir. Bu aşamada sekansta Doğu Blok'u halklarının ÖAR'i dinlemekte olduğunu aktaran görüntülere yer verilmektedir.

Resim 4. "Doğu Blok'u Halkları" Konulu Sekans

Sekansta, Doğu Blok'u ülkelerindeki halkların ÖAR'nin yayınlarını dinlendiğine yönelik algı oluşturulmasının hedeflendiği görülmektedir. Sekans üzerinden "Sovyetler Birliği, ÖAR'nin yayınlarını engellemeye çalışmaktadır" şeklinde mit inşa edilmektedir. İnşa edilen mit üzerinden ÖAR'nin radyo yayınları süresince uğradığı güçlükler vurgu yapılması amaçlanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin ÖAR'nin yayınlarının engellediği düşüncesi üzerinden de ÖAR'nin Sovyetler Birliği için ciddi bir tehdit olarak belirdiğine yönelik algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu süreçte Batı Blok'unu temsilen ÖAR, güç ve gerçeklik, Sovyetler Birliği ise çaresizlik ve yalan kavramları üzerinden somutlanmaktadır. ÖAR'nin radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerine ulaşıp ulaşmadığı, ulaştıysa ne kadar etkili olduğu şeklinde soruların sekansta yanıtlanması amaçlanmaktadır. Bu şekilde kitleler ÖAR'nin radyo yayınlarının başarılı olduğuna inandırılarak, kitlelerin ilerleyen dönemler için ÖAR'e yardım etmesi hedeflenmektedir.

Tablo 4. "Doğu Blok'u Halkları" Konulu Sekans

Somut Kavramlar	
ÖAR	Sovyetler Birliği
Batı Blok'u	Demir Perde
Soyut Kavramlar	
Güç	Çaresizlik
Gerçek	Yalan

Sekansın analizi sonucunda ÖAR'nin radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerinde yoğun şekilde dinlendiğine yönelik algının oluşturulduğu görülmektedir. Bu şekilde ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkelerini etkisi altına aldığına yönelik mesaj verilerek, kamuoyunda ÖAR'nin kuruluş amacına ulaştığı vurgulanmaktadır. Bu şekilde ÖAR'nin çalışmalarını aynı etkide sürdürebilmesi için kitlelerin ÖAR'i desteklemeleri gerektiği mesajı verilmektedir.

"Eğlence Yayınları" Konulu Sekans

"Eğlence Yayınları" konulu sekansta ÖAR'nin yalnızca bilgi verme içeriğinin olmadığı, pek çok farklı konu ve içerikte de radyo yayını yapıldığı aktarılmaktadır. Bu radyo yayınları içerisinde eğlence, müzik ve tiyatro yayınlarının da olduğu belirtilmektedir. Doğu Blok'u halklarının, riskli olmasına karşın bu programları takip ettiği aktarılmaktadır. Doğu Blok'u halklarının ÖAR'e güven ve saygı duyduğu iddia edilmektedir. Bu aşamada ÖAR tarafından gerçekleştirilen müzik programının görüntülerine yer verilmektedir.

Resim 5. "Eğlence Yayınları" Konulu Sekans

Sekansta, ÖAR'nin yalnızca Doğu Blok'u ülkelere haber iletmediği, bunun yanında farklı program türleri ile Doğu Blok'unda yaşayan insanlara yayın yaptığı aktarılmaktadır. Bu yolla "ÖAR, Doğu Blok'u ülkeleri için tercih edilen bir yayındır" mitinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Diğer yandan ÖAR'nin Doğu Blok'unda yaşayan halklar nezdinde güven ve saygınlık kazandığına yönelik bir oluşturulması hedeflenmektedir. Nitekim Doğu Blok'unda yaşayan halkların risk taşımasına karşı ÖAR'nin yayınlarını dinlemesi, ÖAR'nin yayınlarının tercih edildiğinin ve verdiği bilgilerin doğruluğuna inanıldığı algısını oluşturmaktadır. Bu süreçte ÖAR, radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerinde amacına ulaştığını aktarmaya çalışmaktadır. ÖAR yayınları üzerinden bağımsızlık, Sovyetler Birliği radyoları da yayınları

üzerinden bağımlılık kavramları ile somutlanmaktadır. Sekansta verilen mesajlarda, Doğu Blok'u ülkelerinde yaşayan insanlara Sovyetler Birliği'nin radyo yayınları üzerinden belirli gerçekliklerin dayatıldığı, buna karşın ÖAR'nin radyo yayınlarının bu dayatılan sözde gerçekliklere karşı önemli bir alternatif teşkil ettiği bildirilmektedir.

Tablo 5. "Eğlence Yayınları" Konulu Sekans

Somut Kavramlar	
ÖAR	Sovyetler Birliği Radyoları
Soyut Kavramlar	
Bağımsızlık	Bağımlılık

Sekans analizinde, ÖAR'nin Doğu Blok'u halklarını yalnızca haber programları ile etkisi altına almadığı, bunun yanında eğlence programlarına da yer vererek geniş kitlelere hitap etmeye çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkelerine her yönüyle hitap eden bir radyo yayıncılığı yaptığı aktarılmaya çalışılmaktadır.

"Dinleyici Mektupları" Konulu Sekans

"Dinleyici Mektupları" konulu sekansta ABD'li spiker Walter Cronkite konuşmasına yer verilmektedir. Cronkite konuşmasında, Sovyetler Birliği'nin ÖAR'nin yayınlarının gücünün farkında olduğu, buna karşın yayınlarını engelleyemediği üzerinde durmaktadır. Cronkite, Doğu Blok'u ülkelerinden gönderilen mektupları sekansta paylaşmaktadır. Bu mektuplar içerisinden ÖAR'nin umut olarak ortaya çıktığı, çağın en etkili silahının atom olmadığı aksine radyonun olduğu şeklinde mesajları okumaktadır. ÖAR'nin radyo yayınlarının Doğu Blok'u halkları tarafından desteklendiği aktarılmaktadır. Bu süreçte Doğu Blok'u ülkelerinden gelen mektupların görüntülerine yer verilmektedir.

Resim 6. "Dinleyici Mektupları" Konulu Sekans

Sekansta, ABD'li spiker Walter Cronkite konuşmasına yer verilmesi ile ÖAR'nin yayınlarının güvenilirliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Nitekim Cronkite, ABD kamuoyunda "Amerika'nın en güvenilir adamı" olarak anılmaktaydı (CNN, 2012). Sekansta inşa edilen güven duygusu ile birlikte "ÖAR'nin yayınları Doğu Blok'undaki halkları olumlu yönde etkilemektedir" mitinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Cronkite'nin sekansta Sovyetler Birliği karşıtı söylemleri ve ÖAR'i öven açıklamaları, ÖAR'nin radyo yayınlarının kamuoyundan destek görmesini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Cronkite üzerinden ÖAR güven ve gerçek, Sovyetler Birliği ve Sovyetler Birliği radyoları ise güvensizlik ve yalan kavramları üzerinden somutlanmaktadır. Diğer yandan Cronkite'nin Doğu Blok'u ülkelerinden gelen mektuplarda, ÖAR'i öven açıklamaları okuması ile ÖAR'nin güvenilirliğinin daha da artırılması amaçlanmaktadır. Mektupları okuyan kişinin Cronkite olması ile mektupların gerçekliği konusundaki soruların aşılması hedeflenmektedir.

Tablo 6. "Dinleyici Mektupları" Konulu Sekans

Somut Kavramlar	
ÖAR	Sovyetler Birliği
Walter Cronkite	Sovyetler Birliği Radyoları
Soyut Kavramlar	
Güven	Güvensizlik
Gerçek	Yalan

Sekansın analizi sonucunda ÖAR'nin kitleler nezdinde ihtiyaç duyduğu en önemli şeyin güven tesis etmek olduğu ortaya çıkmaktadır. ÖAR'nin güven tesis etme konusuna bu yönlü ağırlık vermesindeki temel nedenin ise kitlelerin verdiği desteğin sürdürülmesi olduğu söylenebilmektedir.

"Dinleyiciler" Konulu Sekans

"Dinleyiciler" konulu sekansta Doğu Blok'u ülkelerinden kaçan beş kişinin röportajına yer verilmektedir. Doğu Blok'u ülkelerinden gelen kişiler, buldukları ülkede ÖAR'i dinlediklerini aktarmakta ve ÖAR'nin önemine vurgu yapmaktadırlar. ÖAR'nin verdiği bilgiler ile komünizm altında verilen bilgileri karşılaştırdıklarını ve doğru bilgiye ulaştıklarını belirtmektedirler. Diğer yandan buldukları ülkede ÖAR'i dinlemenin ne kadar tehlikeli olduğundan bahsetmektedirler. Bu nedenle ÖAR'nin gizli dinlendiğini, ÖAR'i dinleyen kişilerinde dinlediklerini daha sonra yakınlarına anlattıklarını aktarmaktadırlar. Bu aşamada sekansta doğrudan röportaj yapılan kişilerin görüntülerine yer verilmektedir.

Resim 7. "Dinleyiciler" Konulu Sekans

Sekansta, ÖAR'nin yayınlarının güvenilirliğinin ve etkisinin ortaya konabilmesi adına bu sefer de Doğu Bloğu'ndan kaçarak Batı Bloğu'na sığınan kişilerden görüş alınmıştır. Bu şekilde sekansta "ÖAR'nin radyo yayınları Doğu Blok'u ülkelerindeki halklara gerçekleri aktaran yayınlar yapmaktadır" şeklinde mit oluşturulmaktadır. Röportaj sırasında kişilerin Doğu Blok'unda ÖAR'nin yayınlarını dinlendiğini bildirmesi ve ÖAR'nin yayınlarının önemi üzerinde durması, ÖAR'nin kamuoyunda imajının olumlu yönde güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Diğer yandan Sovyetler Birliği'nin ÖAR'nin yayınlarının dinlenmesini önlemeye çalışması da Sovyetler Birliği'ne yönelik olumsuz bir algının güçlenmesine neden olmaktadır. Bu aşamada sekansta ÖAR, özgürlük ve gerçek, Sovyetler Birliği ve Sovyetler Birliği radyoları ise baskı ve yalan kavramları üzerinden somutlanmaktadır. Bu şekilde ÖAR, Doğu Blok'u halklarının özgürlüğünü sağlayan bir kurum olarak kamuoyuna sunulmaya çalışılmaktadır.

Tablo 7. "Dinleyiciler" Konulu Sekans

Somut Kavramlar	
ABD	Sovyetler Birliği
ÖAR	Sovyetler Birliği Radyoları
Soyut Kavramlar	
Özgürlük	Baskı
Gerçek	Yalan

Sekans analizinde, ÖAR'nin Doğu Blok'u ülkeleri tarafından dinlendiğini ispatlamaya çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla yapılan röportajlar üzerinden bire bir gerçek örnekler yoluyla ÖAR'nin amacına ulaştığı mesajı verilmektedir. Bu şekilde diğer sekanslarda olduğu gibi kitleler nezdinde desteğin devamının sağlanmasına çalışıldığından söz edilebilmektedir.

"ABD Başkanı'nın Açıklaması" Konulu Sekans

"ABD Başkanı'nın Açıklaması" konulu sekansta dönemin ABD başkanı Dwight David Eisenhower'ın ÖAR'i destekleyen konuşmalarına yer verilmektedir. Sekansta Eisenhower, ÖAR'nin amaçları ile kendi amaçlarının ortak olduğunu belirtmektedir. Eisenhower konuşmasında ÖAR'nin radyo yayınlarının önemini vurgulamaktadır. Diğer yandan Eisenhower, ABD halkının ve demir perdenin arkasında yaşayan ABD destekçilerinin ÖAR'nin yayınlarına güvenmesi gerektiğini belirtmektedir. Son olarak Eisenhower, ÖAR'nin radyo yayınları ile insanları barış ve özgürlüğe ulaşılabileceklerini aktarmaktadır. Bu aşamada sekansta doğrudan Eisenhower'ın görüntülerine yer verilmektedir.

Resim 8. "ABD Başkanı'nın Açıklaması" Konulu Sekans

Sekansta ABD başkanı Eisenhower'ın konuşmasına yer verilerek, ABD yönetiminin doğrudan ÖAR'nin çalışmalarına destek verdiğine yönelik algı oluşturulması amaçlanmaktadır. Oluşturulan algı üzerinden "ÖAR'nin amaçları ile ABD'nin hedefleri birbirleri ile uyumludur" şeklindeki mit oluşturulmaktadır. Böylece ÖAR'nin faaliyetleri ile ülkenin çıkarlarının ters gitmediği, aksine ÖAR'nin ülkenin çıkarlarına hizmet ettiğine yönelik mesaj verilmesi amaçlanmaktadır. Böylece ÖAR'nin çalışmalarında resmiyet sorununun ABD başkanının açıklaması ile kısmen de olsa aşılması hedeflenmektedir. Bu süreçte ABD başkanının açıklaması ile ÖAR, güven ve barış, Sovyetler Birliği ve Sovyetler Birliği radyoları ise güvensizlik ve savaş kavramları ile somutlanmaktadır. ÖAR'nin faaliyetlerinin barış ve özgürlüğe hizmet edeceğinin açıklanması ile kamuoyunun ÖAR'e yönelik desteğinin güçlenmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 8. "ABD Başkanı'nın Açıklaması" Konulu Sekans

Somut Kavramlar	
ABD Başkanı	Sovyetler Birliği
ÖAR	Sovyetler Birliği Radyoları
Soyut Kavramlar	
Güven	Güvensizlik
Barış	Savaş

Çalışmanın son sekansında, ÖAR'nin dönemin ABD başkanının sözlerine yer vermesi, ÖAR'nin meşruluğunu ortaya koyma çabası içinde olduğunu göstermektedir. ÖAR'nin meşruluğu ortaya konularak, ÖAR'nin, kim tarafından ve ne amaç için kullanıldığına yönelik oluşabilecek soruların ortadan kaldırılmasına çalışıldığı söylenebilmektedir.

Sonuç

Çalışma kapsamında incelenen *Gerçekliğin Kuleleri* adlı kısa filmde ÖAR'nin Sovyetler Birliği yönetimine ve Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarına karşı kapsamlı bir propaganda faaliyeti yürüttüğü ortaya çıkarılmıştır. Filmde ilk iki sekansında Sovyetler Birliği'nin Doğu Blok'u üzerinde sıkı bir tahakküm kurduğu ve radyo yayınları üzerinde de kitlelerin beyinlerinin yıkandığı iddia edilmektedir. Bu aşamada kamuoyunda film üzerinden Sovyetler Birliği'ne yönelik nefret söylemi oluşturulmaya çalışılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin gerek Doğu Blok'u gerekse dünya geneli için tehdit oluşturduğu belirtilmekte ve Sovyetler Birliği'nin yol açtığı tehdidin ortadan kaldırılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. İlerleyen sekanslarda ise ÖAR'nin radyo yayınları gerek Doğu Blok'u gerekse dünya için bir kurtarıcı olarak sunulmaya çalışılmıştır. Bu süreçte kısa film ikili karşıtlıklar üzerinden incelendiğinde ABD yönetimi liderliğindeki Batı Blok'u ülkelerinin özgürlük, demokrasi ve barış, Sovyetler Birliği'nin ise esaret, baskı ve savaş soyut kavramları üzerinden somutlandığı ortaya çıkarılmıştır. Kısa filmde ÖAR'nin radyo yayınları için kamuoyundan destek alabilmek adına Sovyetler Birliği'ni tehlike ve düşman olarak ötekileştirildiği saptanmıştır.

Filmde diğer yandan kitlelerin desteğinin alınabilmesi için ÖAR'nin Doğu Blok'u halkları tarafından dinlendiğine yönelik algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ÖAR'e Doğu Blok'u ülkelerindeki halklar tarafından gönderilen övgü dolu mektuplara ve Doğu Blok'undan kaçarak Batı Blok'una sığınan kişilerin yine övgü dolu röportajlarına yer verilmiştir. ÖAR, güçlü bir kuruluş olduğunu kitlelere kanıtlayabilmek için de ÖAR'nin yayın sürecine ait görüntüleri filmde yansıtmıştır. Son olarak ÖAR'nin ABD yönetimi tarafından desteklendiğini kanıtlamak amacıyla da dönemin ABD başkanı Eisenhower'ın ÖAR'i öven konuşmaları filmde kitlelere aktarılmıştır. Filmde radyo yayınları üzerinden oluşturulan ikili karşıtlık ise ÖAR ve Sovyetler Birliği'nin radyoları arasında gerçekleştirilmiştir. Filmde ÖAR'nin radyo yayınları, gerçeklik, güven ve tarafsızlık gibi olumlu, Sovyet radyo yayınlarının ise yalan, şüphe ve manipülasyon gibi olumsuz soyut kavramlar üzerinden somutlandığı ortaya çıkarılmıştır. Bu şekilde ÖAR, Doğu Blok'u halklarının Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarını dinlememesini, dinledikleri yayınlara da şüphe ile yaklaşmasını telkin etmiştir. Filmde ÖAR, kendisini yalnızca gerçekleri aktaran bir yayın kuruluşu olarak sunmuş ve kitlelerin gerçek bilgiye ulaşmak için ÖAR'i dinlemesi gerektiğini aktarmıştır.

Kitlelerin ÖAR'e desteğini arttırmak amacıyla hazırlanan propaganda filmde genel olarak ÖAR'nin radyo yayınlarının yüceltildiği ve Sovyetler Birliği'nin radyo yayınlarının ise sert şekilde eleştirildiği ortaya çıkmıştır. Filmin çekildiği 1950'li yıllar, Soğuk Savaş'ın en şiddetli yaşandığı dönemlerden birini oluşturmaktadır. Bu aşamada propaganda filminde, ABD kamuoyunda Sovyetler Birliği'ne yönelik meydana gelen nefretin doğrudan yansıtıldığı görülmektedir. ÖAR'nin kısa film propagandasında kendisini tanıtmasının, radyo yayınlarının

Doğu Blok'u ülkelerinde ne şekilde dinlendiğini aktarmasının, kitleler tarafından desteğinin sürmesinde önemli rol oynadığı söylenebilmektedir. Özellikle çalışmada kısa film üzerinden ÖAR'nin radyo yayınlarında Sovyetler Birliği ve Komünizm ideolojisinin, Doğu Blok'u ülkelere ne şekilde aktarıldığının gösterilmesi radyonun propaganda rolünün sunumu bakımından önem taşımaktadır. Bu şekilde ÖAR, radyo yayınlarının Doğu Blok'u ülkelerinde daha etkili bir şekilde sunulabilmesi için kitlelerden destek istemiştir.

Çalışmada elde edilen bulguların, Soğuk Savaş dönemindeki ideolojik söylemlerin Batı Blok'unun radyo yayınlarına yansımaları ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Diğer yandan Soğuk Savaş döneminde Batı ve Doğu Blok'u arasında yaşanan rekabetin radyo kanalıyla kitlelere sunumunun açıklanması da Soğuk Savaş dönemindeki radyo yayıncılığı bağlamında literatüre katkı sağlamaktadır. Bu şekilde bulgular üzerinden Batı Blok'unun radyo yayınlarının, Doğu Blok'una ne tür propaganda mesajlarını verdiği ve Doğu Blok'undaki insanlar tarafından dinlenebilmesi için ne tür çalışmalar yaptığı çalışma kapsamında ortaya konulmuştur.

Çalışmada ÖAR tarafından hazırlanan *Gerçekliğin Kuleleri* adlı kısa film üzerinden Batı ve Doğu Blok'unun arasında radyo yayınları üzerinden gerçekleştirilen mücadeleye ışık tutulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgularda, filmde oluşturulan ikili karşıtlıklar üzerinden Doğu Blok'u halklarının ÖAR'nin radyo yayınlarını dinlemesine teşvik edilmeye çalışıldığı ortaya çıkmaktadır. Çalışma, Batı Blok'u açısından Soğuk Savaş döneminde radyonun kitleler üzerindeki rolünü yansıması bakımından önem taşımaktadır. Gelecek çalışmaların ise Doğu Blok'unun Batı Blok'u ülkelerinin radyo yayınlarını ne şekilde konumlandırıldığını, mevcut çalışmada elde edilen bulgular ile karşılaştırmalı olarak incelemesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- CNN (2012). "The Most Trusted Man in America", <http://edition.cnn.com/2012/06/05/opinion/brinkley-walter-cronkite/index.html>, Erişim Tarihi: 28.10.2019.
- Cone, S. (1999). Presuming a Right to Deceive: Radio Free Europe, Radio Liberty, the CIA, and the News Media. *Journalism History*, 24(4), 148-156.
- Craciun, C. (2009). Monica Lovinescu at Radio Free Europe. J. Neubauer & BZ Török.(Éds.). *The Exile and Return of Writers from East-Central Europe*, 276-306.
- Cummings, R. H. (2008). The Ether War: Hostile Intelligence Activities Directed against Radio Free Europe, Radio Liberty, and the Émigré Community in Munich during the Cold War. *Journal of Transatlantic Studies*, 6(2), 168-182.
- Cummings, R. H. (2014). *Radio Free Europe's "Crusade for Freedom": Rallying Americans Behind Cold War Broadcasting, 1950-1960*. The United States: McFarland.

- Çalışkan, S. (2020). İkinci Dünya Savaşı'nda Japon Radyo Propagandasına Yönelik ABD Karşı Propagandası: "Tokyo Woes" Çizgi Filmi Üzerine İnceleme. *TRT Akademi*, 5(9), 182-203.
- Çetin, M., Çakı, C. & Gazi, M. A. (2018). The Examination of The Anti-USA Propaganda Posters in The Iran Revolution According to Claude Lévi-Strauss' Binary Opposition. *International Journal of Social Science*, 1(3), 31-51.
- Deery, P. (2001). Covert Propaganda and the Cold War Britain and Australia 1948-1955. *The Round Table*, 90(361), 607-621.
- Feinberg, M. (2013). Fantastic Truths, Compelling Lies: Radio Free Europe and the Response to the Slánský Trial in Czechoslovakia. *Contemporary European History*, 22(1), 107-125.
- Fiske, J. (2017). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (S. İrvan, Çev.), 5. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Forbes Jr, M. S., Raghavan, S. V., Johnson, S. S., & Bahrenburg, K. K. (1993). Sending Cross-Border Static: On the Fate of Radio Free Europe and the Influence of International Broadcasting. *Journal of International Affairs*, 73-87.
- Gazi, M. A., Çakı, C., & Gülada, M. O. (2018). İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Kült Lider Propagandasında Vladimir Lenin Ve Joseph Stalin'in Sunumu. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi*, 1(2), 25-42.
- Granville, J. (2004). Radio Free Europe's Impact on the Kremlin in the Hungarian Crisis of 1956: Three Hypotheses. *Canadian Journal of History*, 39(3), 515-546.
- Granville, J. (2004). Radio Free Europe and International Decision-Making during the Hungarian Crisis of 1956. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 24(4), 589-611.
- Granville, J. (2005). "Caught with Jam on Our Fingers": Radio Free Europe and the Hungarian Revolution of 1956. *Diplomatic History*, 29(5), 811-839.
- Hagen, T. (2013). *Calling Out to Tune In: Radio Free Europe in Czechoslovakia. In Airy Curtains in the European Ether (pp. 123-148)*. Germany: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Hall, D. (2013). *Pope John Paul II, Radio Free Europe, and Faith Diplomacy. In Religion and Public Diplomacy (pp. 27-56)*. New York: Palgrave Macmillan.
- Johnson, A. R. (1967). Franco-Polish Relations: Radio Free Europe 26 September 1967. *Survival*, 9(12), 387-392.

- Johnson, A. R. (2010). *Radio Free Europe and Radio Liberty: The CIA Years and Beyond*. Washington: Woodrow Wilson Center Press.
- Kasprzak, M. (2004). Radio Free Europe and the Catholic Church in Poland During the 1950s and 1960s. *Canadian Slavonic Papers*, 46(3-4), 315-341.
- Kisatsky, D. (1999). Voice of America and Iran, 1949–1953: US Liberal Developmentalism, Propaganda and the Cold War. *Intelligence and National Security*, 14(3), 160-185.
- Komska, Y. (2015). Sight Radio: Radio Free Europe on Screen, 1951–1965. *Voices of Freedom—Western Interference*, 60, 57, 1-22.
- Lévi-Strauss, C. (2013). *Mit ve Anlam*, (G. Y. Demir, Çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Lévi-Strauss, C. (2014). *Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji*, (A. Terzi, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Lévi-Strauss, C. (2016). *Irk, Tarih ve Kültür*, (H. Bayrı, R. Erdem, A. Oyacıoğlu, I. Ergüden, Çev.), 7. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Lévi-Strauss, C. (2017). *Hepimiz Yamyamız*, (H. Bayrı, Çev.), 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Lévi-Strauss, C. (2018). *Yaban Düşünce*, (T. Yücel, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Macrea-Toma, I. (2017). The Eyes of Radio Free Europe: Regimes of Visibility in the Cold War Archives. *East Central Europe*, 44(1), 99-127.
- Mastny, V. (2019). *Soviet-East European Survey, 1986-1987: Selected Research and Analysis from Radio Free Europe/Radio Liberty*. The United Kingdom: Routledge.
- Michie, A. A. (1963). *Voices Through the Iron Curtain: The Radio Free Europe Story (No. 316.77)*. New York: Dodd, Mead.
- Mickelson, S. (1983). *America's Other Voice: The Story of Radio Free Europe and Radio Liberty*. The United States: Praeger Publishers.
- PeriscopeFilm (2019). "Gerçekliğin Kuleleri Kısa Filmi", [https:// www. youtube. com/ watch?v=ohg64olBgH8](https://www.youtube.com/watch?v=ohg64olBgH8), Erişim Tarihi: 29.10.2019.
- Puddington, A. (2000). *Broadcasting Freedom: the Cold War Triumph of Radio Free Europe and Radio Liberty*. The United States: University Press of Kentucky.
- Rider, T. C. (2015). Filling the Information Gap: Radio Free Europe–Radio Liberty and the Politics of Accreditation at the 1984 Los Angeles Olympic Games. *The International Journal of the History of Sport*, 32(1), 37-52.

- Rifat, M. (2013). *Açıklamalı Göstergibilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Risso, L. (2013). Radio Wars: Broadcasting in the Cold War. *Cold War History*, 13(2), 145-152.
- Schwalbe, C. B. (2005). Jacqueline Kennedy and Cold War Propaganda. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49(1), 111-127.
- Tanyeri Mazıcı, E., & Çakı, C. (2018). Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(3), 290-306.
- Trapans, J. A. (1988). The Baltic States and Western Radio Broadcasts: The Role and Estimated Impact of Radio Free Europe. *Journal of Baltic Studies*, 19(2), 93-100.
- Urban, G. R. (1997). *Radio Free Europe and the Pursuit of Democracy: My War within the Cold War*. The United States: Yale University Press.
- Webb, A. (2013). Cold War Radio and the Hungarian Uprising, 1956. *Cold War History*, 13(2), 221-238.
- Zawodny, J. K. (1986). The Polish Section of Radio Free Europe, 1952-56: War for The Minds of Men. *The Polish Review*, 31, 4, 317-321.